

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 17ης Ιουλίου 2014*

«Κοινωνική πολιτική — Άρθρο 141 ΕΚ — Ισότητα αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων — Πρόωρη συνταξιοδότηση με άμεση καταβολή της συντάξεως — Αναγνώριση συντάξιμου χρόνου — Πλεονεκτήματα που χορηγούνται κατ' ουσίαν στις γυναίκες υπαλλήλους — Έμμεσες διακρίσεις — Αντικειμενική δικαιολόγηση — Πραγματικό ενδιαφέρον για την επίτευξη του προβαλλομένου σκοπού — Συνέπεια κατά την εφαρμογή — Άρθρο 141, παράγραφος 4, ΕΚ — Μέτρα που αποσκοπούν στην αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων στην επαγγελματική σταδιοδρομία των γυναικών εργαζομένων — Δεν εφαρμόζεται»

Στην υπόθεση C-173/13,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το *cour administrative d'appel de Lyon* (Γαλλία) με απόφαση της 3ης Απριλίου 2013, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Απριλίου 2013, στο πλαίσιο της δίκης

Maurice Leone,

Blandine Leone

κατά

Garde des Sceaux, ministre de la Justice,

Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, πρόεδρο τμήματος, M. Safjan, J. Malenovský, A. Prechal (εισηγήτρια) και K. Jürimäe, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Jääskinen

γραμματέας: A. Calot Escobar

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι M. και B. Leone, εκπροσωπούμενοι από τον B. Madignier, avocat,

— το Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales, εκπροσωπούμενο από τον J.-M. Bacquer, avocat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Hours καθώς και από τους G. de Bergues και S. Menez,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον D. Martin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 27ης Φεβρουαρίου 2014,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 157 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ των M. και B. Leone και του Garde des Sceaux, Υπουργού Δικαιοσύνης, αφενός, και του Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales (εθνικού συνταξιοδοτικού ταμείου των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, στο εξής: CNRACL), αφετέρου, κατόπιν αγωγής αποζημιώσεως κατά του Γαλλικού Δημοσίου, για τη ζημία που φέρονται να υπέστησαν οι ενδιαφερόμενοι μετά την άρνηση του CNRACL να χορηγήσει στον M. Leone το ευεργέτημα πρόωρης συνταξιοδότησεως με άμεση καταβολή της συντάξεως και το ευεργέτημα προσαυξήσεως των συντάξιμων ετών.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το άρθρο L. 1 του γαλλικού κώδικα πολιτικών και στρατιωτικών συντάξεων (στο εξής: κώδικας συντάξεων) προβλέπει τα εξής:

«Η σύνταξη είναι προσωπικό και ισόβιο χρηματικό επίδομα που χορηγείται στους πολιτικούς και στρατιωτικούς υπαλλήλους και, μετά θάνατον, στα πρόσωπα που εκ του νόμου έλκουν δικαιώματα από αυτούς, ως αμοιβή για τις υπηρεσίες που προσέφεραν μέχρι την κανονική λήξη των καθηκόντων τους.

Το ύψος της συντάξεως, για το οποίο λαμβάνονται υπόψη το επίπεδο, η διάρκεια και η φύση των παρεσχεθεισών υπηρεσιών, εγγυάται στον συνταξιοδοτούμενο, μετά το τέλος της σταδιοδρομίας του, υλικές συνθήκες διαβίωσης ανάλογες με το κύρος της θέσεώς του.»

Οι διατάξεις που αφορούν την πρόωρη συνταξιοδότηση με άμεση καταβολή συντάξεως

- 4 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, οι πολιτικοί υπάλληλοι μπορούν να αποχωρήσουν από την ενεργό υπηρεσία πρόωρα με άμεση καταβολή της συντάξεώς τους.
- 5 Μεταξύ των εν λόγω προϋποθέσεων περιλαμβάνονται αυτές που καθορίζει το άρθρο L. 24, I, 3°, του κώδικα συντάξεων, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 136 του διορθωτικού δημοσιονομικού νόμου 2004 της 30ής Δεκεμβρίου 2004 (*JORF* της 31ης Δεκεμβρίου 2004, σ. 22522), το οποίο ορίζει τα εξής:

«I. — Η εκκαθάριση της συντάξεως πραγματοποιείται:

[...]

3° Αν ο πολιτικός υπάλληλος είναι γονέας τριών τέκνων εν ζωή, ή θανόντων σε πολεμικές επιχειρήσεις, ή ενός τέκνου εν ζωή ηλικίας άνω του ενός έτους και με βαθμό αναπηρίας 80 % ή περισσότερο, υπό τον όρο ότι έχει διακόψει, για κάθε τέκνο, τη δραστηριότητά του υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται με διάταγμα κατόπιν γνωμοδοτήσεως του Conseil d'État.

Με διακοπή της δραστηριότητας κατά την έννοια του προηγούμενου εδαφίου εξομοιώνονται περίοδοι για τις οποίες δεν οφείλονται υποχρεωτικές εισφορές στο πλαίσιο βασικού συνταξιοδοτικού συστήματος, υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται με διάταγμα κατόπιν γνωμοδοτήσεως του Conseil d'État.

Με τέκνα κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου εξομοιώνονται τα απαριθμούμενα στο άρθρο L. 18, II, τέκνα, τα οποία ο ενδιαφερόμενος έχει αναθρέψει υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παράγραφο III του ίδιου άρθρου [...].»

6 Το άρθρο L. 18, II, τρίτο και έκτο εδάφιο, του κώδικα συντάξεων περιλαμβάνει την ακόλουθη απαρίθμηση:

«Τα τέκνα του συζύγου που προέρχονται από προηγούμενο γάμο, τα εκτός γάμου τέκνα του, των οποίων αποδεικνύεται η πατρότητα, και τα θετά του τέκνα·

Τα τέκνα των οποίων η γονική μέριμνα μεταβιβάστηκε στον δικαιούχο της συντάξεως ή τον σύζυγό του·

Τα τέκνα που έχουν τεθεί υπό την επιτροπεία του δικαιούχου της συντάξεως ή του συζύγου του, όταν η επιτροπεία συνοδεύεται από την πραγματική και μόνιμη επιμέλεια του τέκνου·

Τα τέκνα που έχει αναδεχθεί ο δικαιούχος της συντάξεως ή ο σύζυγός του, ο οποίος αποδεικνύει, υπό τις καθορισθείσες με διάταγμα κατόπιν γνωμοδοτήσεως του Conseil d'État προϋποθέσεις, ότι εκπλήρωσε πραγματικά και κατά μόνιμο τρόπο τις συναφείς υποχρεώσεις.»

7 Το άρθρο 18, III, του κώδικα συντάξεων περιλαμβάνει τις ακόλουθες διευκρινίσεις:

«Με την εξαίρεση των θανόντων σε πολεμικές επιχειρήσεις τέκνων, τα τέκνα πρέπει να έχουν ανατραφεί επί τουλάχιστον εννέα έτη, είτε πριν από τη συμπλήρωση του δέκατου έκτου έτους της ηλικίας τους είτε πριν από την ηλικία κατά την οποία ο γονέας έπαψε να τα συντηρεί κατά την έννοια των άρθρων L. 512-3 και R. 512-2 έως R. 512-3 του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων.

Προς εκτίμηση της συνδρομής της ως άνω προϋποθέσεως της σχετικής με τη διάρκεια, λαμβάνεται υπόψη, ενδεχομένως, η περίοδος κατά την οποία τα τέκνα έχουν ανατραφεί από τον σύζυγο μετά τον θάνατο του δικαιούχου.»

8 Το άρθρο R. 37 του κώδικα συντάξεων, όπως τροποποιήθηκε με το διάταγμα 2005-449 της 10ης Μαΐου 2005 περί εφαρμογής του άρθρου 136 του διορθωτικού δημοσιονομικού νόμου 2004 (νόμος 2004-1485 της 30ής Δεκεμβρίου 2004) και τροποποίησεως του κώδικα πολιτικών και στρατιωτικών συντάξεων (*JORF* της 11ης Μαΐου 2005, σ. 8174), προβλέπει τα εξής:

«I. — Η διακοπή δραστηριότητας που προβλέπεται στο άρθρο L. 24, I, 3°, πρώτο εδάφιο, πρέπει να διήρκεσε τουλάχιστον δύο μήνες αδιαλείπτως και να είχε επέλθει ενώ ο υπάλληλος ήταν ασφαλισμένος σε υποχρεωτικό συνταξιοδοτικό σύστημα. Σε περίπτωση ταυτόχρονων γεννήσεων ή υιοθεσιών, η διάρκεια διακοπής της δραστηριότητας λαμβανομένη υπόψη για όλα τα οικεία τέκνα είναι επίσης δύο μηνών.

Η εν λόγω διακοπή της δραστηριότητας πρέπει να γίνει κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταξύ της πρώτης ημέρας της τετάρτης εβδομάδας πριν από τη γέννηση ή την υιοθεσία και της τελευταίας ημέρας της δεκάτης έκτης εβδομάδας μετά τη γέννηση ή την υιοθεσία.

Κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του προηγούμενου εδαφίου, για τα τέκνα στα οποία αναφέρονται στο άρθρο L. 18, II, τρίτο, τέταρτο, πέμπτο και έκτο εδάφιο, τα οποία έχουν ανατραφεί από τον ενδιαφερόμενο υπό τους όρους της παραγράφου III του εν λόγω άρθρου, η διακοπή της δραστηριότητας πρέπει να γίνει είτε πριν από τη συμπλήρωση του δέκατου έτους ηλικίας είτε πριν από την ηλικία κατά την οποία παύουν να συντηρούνται από τον γονέα κατά την έννοια των άρθρων L. 512-3 και R. 512-2 έως R. 512-3 του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων.

II. — Για τον υπολογισμό της διάρκειας διακοπής της δραστηριότητας λαμβάνονται υπόψη οι χρονικές περίοδοι που αντιστοιχούν σε αναστολή της συμβάσεως εργασίας ή σε διακοπή της πραγματικής υπηρεσίας, επελθούσας στο πλαίσιο:

- a) της αδειάς μητρότητας [...].
- b) της αδειάς πατρότητας [...].
- c) της αδειάς υιοθεσίας [...].
- d) της γονικής αδειάς [...].
- e) της ειδικής αδειάς γονικής παρουσίας [...].
- f) της αδειάς άνευ αποδοχών για την ανατροφή τέκνου ηλικίας κάτω των οκτώ ετών [...].

III. — Οι κρίσιμες περίοδοι για τους σκοπούς του άρθρου L. 24, I, 3°, δεύτερο εδάφιο, είναι εκείνες κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος δεν υπείχε υποχρέωση καταβολής ασφαλιστικών εισφορών, ούτε άσκησε οιαδήποτε επαγγελματική δραστηριότητα.»

Οι διατάξεις περί αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου

- 9 Κατά το άρθρο 15 του διατάγματος 2003-1306 της 26ης Δεκεμβρίου 2003 σχετικά με το συνταξιοδοτικό σύστημα των υπαλλήλων που είναι ασφαλισμένοι στο εθνικό συνταξιοδοτικό ταμείο των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως (*JORF* της 30ής Δεκεμβρίου 2003, σ. 22477):

— Στην πραγματική υπηρεσία προστίθενται, υπό τους όρους που προβλέπονται για τους πολιτικούς υπαλλήλους του Δημοσίου, οι ακόλουθες περίοδοι αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου:

[...]

- 2° Χρόνος τεσσάρων τριμήνων, υπό την προϋπόθεση οι υπάλληλοι να έχουν διακόψει τη δραστηριότητά τους, για κάθε νόμιμο και κάθε εκτός γάμου τέκνο που γεννήθηκε πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004, για κάθε τέκνο που υιοθετήθηκε πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004, και για κάθε τέκνο περί ων η παράγραφος II του άρθρου 24, εφόσον τα έχει αναθρέψει επί τουλάχιστον εννέα έτη πριν συμπληρώσουν το εικοστό πρώτο έτος ηλικίας και εφόσον άρχισε να τα συντηρεί πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004.

Η εν λόγω διακοπή δραστηριότητας πρέπει να έχει συνεχή διάρκεια τουλάχιστον δύο μηνών και να γίνεται στο πλαίσιο αδειάς λόγω μητρότητας, αδειάς λόγω υιοθεσίας, γονικής αδειάς ή ειδικής αδειάς γονικής παρουσίας, [...] ή αδειάς άνευ αποδοχών για την ανατροφή τέκνου ηλικίας κάτω των οκτώ ετών [...].

Οι διατάξεις του σημείου 2° έχουν εφαρμογή στις συντάξεις που εκκαθαρίζονται από τις 28 Μαΐου 2003·

- 3° Ο χρόνος που προβλέπεται στο σημείο 2° αναγνωρίζεται υπέρ των γυναικών υπαλλήλων που απέκτησαν τέκνο κατά τη διάρκεια των σπουδών τους πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004 και πριν από την πρόσληψή τους στο Δημόσιο, εφόσον η πρόσληψη πραγματοποιήθηκε εντός δύο ετών από τη λήψη του διπλώματος που απαιτείται για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό, χωρίς να μπορεί να αντισταχθεί ο όρος διακοπής της δραστηριότητας·

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 10 Από το 1984 έως το 2005, ο M. Leone εργάστηκε ως νοσοκόμος στο πολιτικό νοσοκομείο της Λυών, με την ιδιότητα του δημόσιου νοσοκομειακού υπαλλήλου.
- 11 Στις 4 Απριλίου 2005 ο M. Leone ζήτησε να αποχωρήσει πρόωρα από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως, ως πατέρας τριών τέκνων γεννηθέντων στις 9 Οκτωβρίου 1990, στις 31 Αυγούστου 1993 και στις 27 Νοεμβρίου 1996, αντιστοίχως.
- 12 Το αίτημα αυτό απορρίφθηκε από το CNRACL, με απόφαση της 18ης Απριλίου 2005, με την αιτιολογία ότι ο M. Leone δεν είχε διακόψει την επαγγελματική του δραστηριότητα για καθένα από τα τρία τέκνα του, όπως απαιτεί το άρθρο L. 24, I, 3°, του κώδικα συντάξεων. Η προσφυγή που άσκησε ο M. Leone κατά της αποφάσεως αυτής απορρίφθηκε με διάταξη του tribunal administratif de Lyon της 18ης Μαΐου 2006.
- 13 Στις 31 Δεκεμβρίου 2008 το ζεύγος Leone κίνησε ένδικη διαδικασία με σκοπό την αποκατάσταση της ζημίας που προβάλλει ότι υπέστη λόγω της αντίθετης προς το δίκαιο της Ένωσης έμμεσης διάκρισης σε βάρος του M. Leone. Η δυσμενής αυτή διάκριση απέρρεε, αφενός, από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων L. 24 και R. 37 του κώδικα συντάξεων, που διέπουν την πρόωρη αποχώρηση από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή συντάξεως και, αφετέρου, από το άρθρο 15, 2°, του διατάγματος 2003/1306, που διέπει την αναγνώριση συντάξιμου χρόνου.
- 14 Κατόπιν της απορρίψεως της αγωγής αυτής με απόφαση του tribunal administratif de Lyon της 17ης Ιουλίου 2012, το ζεύγος Leone άσκησε έφεση κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του cour administrative d'appel de Lyon.
- 15 Στο πλαίσιο αυτό, αφού επισήμανε ότι το κράτος μπορεί να ευθύνεται λόγω της νομοθεσίας την οποία θεσπίζει, οσάκις αυτή δεν λαμβάνει υπόψη τις διεθνείς δεσμεύσεις της Γαλλικής Δημοκρατίας, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Μπορούν οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου L. 24 και του άρθρου R. 37 του [κώδικα συντάξεων], όπως τροποποιήθηκαν με τον [νόμο αριθ. 2004-1485] και [το διάταγμα αριθ. 2005-449], να θεωρηθούν ότι εισάγουν έμμεση δυσμενή διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 157 [ΣΛΕΕ];
- 2) Μπορούν οι διατάξεις του άρθρου 15 του [διατάγματος 2003-1306] να θεωρηθούν ότι εισάγουν έμμεση δυσμενή διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών κατά την έννοια του άρθρου 157 [ΣΛΕΕ];
- 3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως σε ένα από τα δύο πρώτα ερωτήματα, δικαιολογείται αυτή η δυσμενής διάκριση από τις διατάξεις του άρθρου 157, παράγραφος 4, [ΣΛΕΕ];»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- 16 Κατόπιν της δημοσίευσής των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα, το ζεύγος Leone ζήτησε, με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 25 Μαρτίου 2014, η υπό κρίση υπόθεση να ανατεθεί στο τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου και να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.
- 17 Προς στήριξη των αιτημάτων αυτών, οι ενδιαφερόμενοι επικαλούνται, κατ' ουσίαν, εκτός του γεγονότος ότι δεν συμφωνούν με τις εν λόγω προτάσεις, πρώτον, το γεγονός ότι, στις 20 Ιανουαρίου 2014, εγκρίθηκε μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος η οποία, χωρίς να τροποποιεί τα επίμαχα στο πλαίσιο της κύριας δίκης πλεονεκτήματα, προβλέπει εντούτοις τη μελλοντική έγκριση κυβερνητικής εκθέσεως η οποία και θα αναγγέλλει αναμόρφωση των οικογενειακών πλεονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα. Πρόκειται για ένα νέο γεγονός δυνάμενο να δικαιολογήσει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.
- 18 Δεύτερον, οι ενάγοντες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι η οδηγία 86/378/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1986, για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης (ΕΕ L 225, σ. 40), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 96/97/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1996 (ΕΕ 1997, L 46, σ. 20), δεν εξετάστηκε ούτε από τη Γαλλική Κυβέρνηση στο πλαίσιο των γραπτών παρατηρήσεών της ούτε από τον γενικό εισαγγελέα στο πλαίσιο των προτάσεών του. Επομένως, μπορούν να επικαλεστούν την ύπαρξη επιχειρήματος που δεν συζητήθηκε μεταξύ των διαδίκων, ώστε να δικαιολογηθεί επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.
- 19 Συναφώς, και, πρώτον, ως προς το αίτημα της εκ των υστέρων αναθέσεως της υποθέσεως στο τμήμα μείζονος συνθέσεως του Δικαστηρίου, επισημαίνεται πάραυτα ότι καμία διάταξη του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Κανονισμού Διαδικασίας αυτού δεν προβλέπει την εξέταση αυτού του είδους αιτήματος στο πλαίσιο διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής.
- 20 Δυνάμει του άρθρου 60, παράγραφος 3, του εν λόγω Κανονισμού Διαδικασίας, ο δικαστικός σχηματισμός στον οποίο έχει ανατεθεί μία υπόθεση μπορεί, σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, να ζητήσει από το Δικαστήριο να παραπέμψει την υπόθεση αυτή σε μεγαλύτερο δικαστικό σχηματισμό, αλλά πρόκειται στην περίπτωση αυτή για μέτρο το οποίο το τμήμα στο οποίο ανατέθηκε η υπόθεση αποφασίζει να λάβει κατ' αρχήν αυτεπαγγέλτως και ελεύθερα (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Ισπανία κατά Συμβουλίου, C-310/04, EU:C:2006:521, σκέψη 22).
- 21 Εν προκειμένω, το τέταρτο τμήμα του Δικαστηρίου κρίνει ότι δεν συντρέχει λόγος να ζητήσει από το Δικαστήριο να παραπέμψει την παρούσα υπόθεση στο τμήμα μείζονος συνθέσεως.
- 22 Δεύτερον, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 83 του εν λόγω Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να διατάξει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτισθεί επαρκώς, ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό δυνάμενο να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου, ή ακόμα όταν, προς επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο χρειάζεται να στηριχθεί σε επιχείρημα επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.
- 23 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι, αφού κατέστη σ' αυτούς δυνατόν να λάβουν γνώση των παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν, κανένας από τους διαδίκους αυτούς ούτε κάποιος από τους εν λόγω ενδιαφερομένους ζήτησε τη διεξαγωγή επ' ακροατηρίου συζητήσεως, υπό την έννοια του άρθρου 76 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, που προέβλεπε τη δυνατότητα της διεξαγωγής αυτής.

- 24 Δεύτερον, το Δικαστήριο, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, κρίνει ότι διαθέτει όλα τα αναγκαία στοιχεία για να αποφανθεί.
- 25 Ειδικότερα, όσον αφορά το νέο πραγματικό περιστατικό που προέβαλε το ζεύγος Leone, δεν φαίνεται να μπορεί ο νόμος, τον οποίον αυτοί επικαλέστηκαν και του οποίου η έναρξη ισχύος είναι μεταγενέστερη των επίδικων γεγονότων, να επηρεάσει αποφασιστικά την απόφαση που το Δικαστήριο καλείται να εκδώσει.
- 26 Εξάλλου, το γεγονός ότι η Γαλλική Κυβέρνηση δεν αναφέρθηκε στην οδηγία 86/378 στο πλαίσιο των γραπτών παρατηρήσεών της ή επ' ευκαιρία προφορικής διαδικασίας που θα μπορούσε να έχει ζητήσει προς τον σκοπό αυτό και το γεγονός ότι ο γενικός εισαγγελέας επίσης δεν εξέτασε την εν λόγω οδηγία στο πλαίσιο των προτάσεών του, καίτοι το ζεύγος Leone αναφέρθηκε σ' αυτήν στο πλαίσιο των παρατηρήσεών του, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να δικαιολογήσουν επανάληψη της επ' ακροατηρίου συζητήσεως επειδή αυτό το στοιχείο δεν συζητήθηκε μεταξύ των διαδίκων.
- 27 Κατόπιν των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν συντρέχει λόγος να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

- 28 Η Γαλλική Κυβέρνηση ζητεί, κυρίως, να κριθεί η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως απαράδεκτη, υποστηρίζοντας ότι το αιτούν δικαστήριο δεν εξέθεσε ούτε την κατ' αυτό σύνδεση των επίμαχων στο πλαίσιο της κύριας δίκης εθνικών διατάξεων με το άρθρο 157 ΣΛΕΕ ούτε τους λόγους για τους οποίους αμφιβάλλει για το συμβατό των εν λόγω εθνικών διατάξεων με το άρθρο αυτό.
- 29 Κατά την εν λόγω κυβέρνηση, το αιτούν δικαστήριο όφειλε να έχει εξηγήσει ποια είναι τα αποτελέσματα που συνεπάγονται οι εν λόγω εθνικές διατάξεις, τα οποία κατ' αυτό, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που το Δικαστήριο έχει διαπλάσει με τη νομολογία του, μπορούν να οδηγήσουν στη διαπίστωση της υπάρξεως εμμέσων διακρίσεων. Ομοίως, το αιτούν δικαστήριο όφειλε να έχει εκθέσει τους λόγους για τους οποίους δεν συμμερίζεται την άποψη του Conseil d'État (Γαλλία) το οποίο, με τη νομολογία του, είχε ήδη καταλήξει στην απουσία τέτοιων έμμεσων διακρίσεων, κρίνοντας ταυτόχρονα ότι δεν ήταν αναγκαία η υποβολή στο Δικαστήριο προδικαστικών ερωτημάτων ως προς το θέμα αυτό.
- 30 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, αφενός, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί της ένδικης διαφοράς και φέρει την ευθύνη της εκδοθσομένης δικαστικής αποφάσεως να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δίκης του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβαλλόμενα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να απαντήσει (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση C-46/08, Carmen Media Group, EU:C:2010:505, σκέψη 75 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 31 Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος υποβληθέντος από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμα όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα απαιτούμενα πραγματικά και νομικά στοιχεία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ενώπιόν του ερωτήματα (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Carmen Media Group, EU:C:2010:505, σκέψη 76 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 32 Πάντως, εν προκειμένω, τα στοιχεία του εθνικού δικαίου και τα πραγματικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στην απόφαση περί παραπομπής επαρκούν για να δώσει το Δικαστήριο χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ενώπιόν του ερωτήματα και τα τελευταία έχουν εμφανώς σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης. Ως προς τους λόγους για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο διερωτάται για την ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης στις οποίες αυτό αναφέρεται με τα ερωτήματά του και ως προς τις σχέσεις που αυτό κρίνει ότι υφίστανται μεταξύ των διατάξεων αυτών και των επίμαχων στο πλαίσιο της κύριας δίκης εθνικών διατάξεων, επισημαίνεται ότι μπορούν εύκολα να συναχθούν από την απόφαση περί παραπομπής και, ειδικότερα, από την έκθεση των ισχυρισμών και των επιχειρημάτων των διαδίκων της κύριας δίκης που περιλαμβάνονται στην εν λόγω απόφαση.
- 33 Αφετέρου, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 267 ΣΛΕΕ παρέχει στα εθνικά δικαστήρια ευρύτατη ευχέρεια να απευθύνονται στο Δικαστήριο, όταν θεωρούν ότι η υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν τους θέτει ζητήματα ερμηνείας ή κύρους διατάξεων του δικαίου της Ένωσης τα οποία είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς που έχει υποβληθεί στην κρίση τους. Υπό την έννοια αυτή, τα δικαστήρια που δεν αποφαινόμενται σε τελευταίο βαθμό πρέπει να είναι ελεύθερα, όταν κρίνουν ότι η νομική εκτίμηση που διατυπώθηκε από ανώτερο δικαστήριο θα μπορούσε να τα οδηγήσει στην έκδοση αποφάσεως αντίθετης προς το δίκαιο της Ένωσης, να υποβάλουν στο Δικαστήριο τα ερωτήματα τα οποία τα απασχολούν (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Elchinov, C-173/09, EU:C:2010:581, σκέψεις 26 και 27 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 34 Εξ όλων των προεκτεθέντων προκύπτει ότι οι αντιρρήσεις τις οποίες διατύπωσε η Γαλλική Κυβέρνηση πρέπει να απορριφθούν και ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί της ουσίας

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

- 35 Υπενθυμίζεται, αφενός, ότι η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά αγωγή αποζημιώσεως που στηρίζεται στο γεγονός ότι, κατ' εφαρμογή των τότε ισχυουσών εθνικών διατάξεων, ο ενάγων της κύριας δίκης δεν μπόρεσε να τύχει, από τον μήνα Απρίλιο 2005, πρόωρης συνταξιοδοτήσεως με άμεση καταβολή της συντάξεως και αναγνωρίσεως συντάξιμου χρόνου μετά την απόρριψη, με απόφαση του CNRACL της 18ης Απριλίου 2005, της αιτήσεώς του για χορήγηση των εν λόγω πλεονεκτημάτων. Υπό τις συνθήκες αυτές, και έχοντας υπόψη το γεγονός ότι η Συνθήκη της Λισσαβώνας άρχισε να ισχύει από την 1η Δεκεμβρίου 2009, για να δοθεί απάντηση στα ζητήματα που εγείρουν τα υποβληθέντα ερωτήματα, πρέπει να ληφθεί υπόψη, όπως υποστήριξαν ιδίως η Επιτροπή και το ζεύγος Leone, μάλλον το άρθρο 141 ΕΚ παρά το άρθρο 157 ΣΛΕΕ, στο οποίο αναφέρεται τύποις το αιτούν δικαστήριο με τα ερωτήματά του.
- 36 Αφετέρου, πρέπει να τονιστεί ότι οι επίμαχες στο πλαίσιο της κύριας δίκης εθνικές διατάξεις περί του ευεργετήματος προσαυξήσεως των συντάξιμων ετών στις οποίες αναφέρεται το δεύτερο ερώτημα, θεσπίστηκαν μετά από την απόφαση Griesmar (C-366/99, EU:C:2001:648), από την οποία προκύπτει ότι η προηγούμενως ισχύουσα εθνική ρύθμιση παραβίαζε την αρχή της ισότητας των αμοιβών που καθιέρωνε το άρθρο 141 ΕΚ.
- 37 Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο πράγματι έκρινε ότι, ως προς το ευεργέτημα της προσαυξήσεως των συντάξιμων ετών που προέβλεπε η προγενέστερη εθνική ρύθμιση, του οποίου η χορήγηση εξαρτιόταν μόνον από το σχετικό με την ανατροφή των τέκνων κριτήριο, οι γυναίκες και οι άνδρες υπάλληλοι τελούσαν, υπό το πρίσμα του κριτηρίου αυτού, σε παρεμφερή κατάσταση, οπότε, επιφυλάσσοντας τη χορήγηση του εν λόγω ευεργετήματος μόνο στις γυναίκες υπαλλήλους και αποκλείοντας από αυτό τους άνδρες υπαλλήλους οι οποίοι ήταν σε θέση να αποδείξουν ότι

ασχολήθηκαν με την ανατροφή των τέκνων τους, η ρύθμιση αυτή είχε εισαγάγει άμεση διάκριση λόγω φύλου, αντίθετη προς το άρθρο 141 ΕΚ (βλ. απόφαση Griesmar, EU:C:2001:648, ειδικότερα, σκέψεις 53 έως 58 και 67).

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 38 Με το δεύτερο ερώτημά του, που πρέπει να εξετασθεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 141 ΕΚ έχει την έννοια ότι σύστημα αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης, εισάγει έμμεση διάκριση ως προς την αμοιβή μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων, που είναι αντίθετη προς το εν λόγω άρθρο.
- 39 Πρέπει να υπομνηστεί, προκαταρκτικώς, ότι το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι οι συντάξεις που χορηγούνται βάσει συστήματος που έχει χαρακτηριστικά όπως αυτά του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης γαλλικού συστήματος συνταξιοδοτήσεως των υπαλλήλων εμπίπτουν στην έννοια της αμοιβής, κατά την έννοια του άρθρου 141 ΕΚ (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις Griesmar, EU:C:2001:648, σκέψεις 26 έως 38, και Mouflin, C-206/00, EU:C:2001:695, σκέψεις 22 και 23).
- 40 Κατά πάγια νομολογία, η αρχή της ισότητας των αμοιβών που καθιερώνει το άρθρο 141 ΕΚ δεν αποκλείει μόνο την εφαρμογή διατάξεων που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις στηριζόμενες ευθέως στο φύλο, αλλά και την εφαρμογή διατάξεων που διατηρούν τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων κατ' εφαρμογήν κριτηρίων μη στηριζομένων στο φύλο, εφόσον η διαφορετική αυτή μεταχείριση δεν μπορεί να εξηγηθεί από παράγοντες αντικειμενικά δικαιολογημένους και ξένους προς κάθε δυσμενή διάκριση λόγω φύλου (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Seymour-Smith και Perez, C-167/97, EU:C:1999:60, σκέψη 52, και Voß, C-300/06, EU:C:2007:757, σκέψη 25 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 41 Πιο συγκεκριμένα, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι υφίσταται έμμεση δυσμενής διάκριση λόγω φύλου οσάκις η εφαρμογή εθνικού μέτρου, έστω και αν η διατύπωσή του είναι ουδέτερη, θίγει στην πράξη πολύ μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων ενός φύλου σε σχέση με το άλλο φύλο (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Z, C-363/12, EU:C:2014:159, σκέψη 53 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Αυτό το μέτρο συμβιβάζεται με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως μόνο υπό την προϋπόθεση ότι η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των δύο κατηγοριών εργαζομένων που αυτό συνεπάγεται δικαιολογείται από αντικειμενικούς παράγοντες άσχετους προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Rinner-Kühn, 171/88, EU:C:1989:328, σκέψη 12· Voß, EU:C:2007:757, σκέψη 38, και Brachner, C-123/10, EU:C:2011:675, σκέψη 70).
- 42 Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι, δυνάμει του άρθρου 15 του διατάγματος 2003-1306, ευεργέτημα προσαυξήσεως των συντάξιμων ετών, κατά τέσσερα τρίμηνα, χορηγείται, για τον υπολογισμό του ποσού της συντάξεως, σε κάθε υπάλληλο, για κάθε τέκνο που γεννήθηκε ή υιοθετήθηκε πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004 ή που αυτός άρχισε να συντηρεί πριν από την ημερομηνία αυτή και που το έχει αναθρέψει επί εννέα έτη, υπό την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω υπάλληλος μπορεί να δικαιολογήσει διακοπή δραστηριότητας συνεχούς διάρκειας τουλάχιστον δύο μηνών, η οποία να πραγματοποιείται στο πλαίσιο αδείας λόγω μητρότητας, αδείας λόγω υιοθεσίας, γονικής αδείας ή ειδικής αδείας γονικής παρουσίας ή αδείας άνευ αποδοχών για την ανατροφή τέκνου ηλικίας κάτω των οκτώ ετών. Δυνάμει της εν λόγω διατάξεως, το ευεργέτημα αυτό χορηγείται επίσης στις γυναίκες υπαλλήλους που απέκτησαν τέκνο κατά τη διάρκεια των σπουδών τους πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004 και πριν από την πρόσληψή τους στο Δημόσιο, εφόσον η πρόσληψη αυτή πραγματοποιήθηκε εντός δύο ετών από τη λήψη του διπλώματος που απαιτείται για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό.
- 43 Όμως, διαπιστώνεται ότι μία διάταξη, αυτή καθεαυτήν, που προβλέπει, υπό την έννοια αυτή, ότι ευεργέτημα όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης χορηγείται στους υπαλλήλους και των δύο φύλων υπό την προϋπόθεση ότι αυτοί έχουν διακόψει τη σταδιοδρομία τους για συνεχή ελαχίστη περίοδο δύο μηνών για να αφοσιωθούν στην ανατροφή ενός τέκνου, είναι φαινομενικά ουδέτερη όσον

αφορά το φύλο του ενδιαφερομένου, εφόσον, ιδίως, τις δυνατότητες διακοπής της σταδιοδρομίας που προβλέπει η επίμαχη στο πλαίσιο της κύριας δίκης νομοθεσία δεν φαίνεται να τις διαθέτουν νομίμως μόνον οι υπάλληλοι ενός εκ των δύο φύλων.

- 44 Ως προς το σημείο αυτό, δεν αμφισβητείται ότι τόσο οι άνδρες υπάλληλοι όσο και οι γυναίκες υπάλληλοι μπορούν να έχουν αυτές τις δυνατότητες διακοπής σταδιοδρομίας στο πλαίσιο αδείας υιοθεσίας, γονικής αδείας ή αδείας γονικής παρουσίας ή, ακόμη, στο πλαίσιο αδείας άνευ αποδοχών για την ανατροφή τέκνου ηλικίας κάτω των οκτώ ετών.
- 45 Όμως, παρά την φαινομενική αυτή ουδετερότητα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το κριτήριο που χρησιμοποιείται στο άρθρο 15 του διατάγματος 2003-1306 έχει ως αποτέλεσμα το οικείο πλεονέκτημα να εφαρμόζεται σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών απ' ό,τι ανδρών.
- 46 Πράγματι, το γεγονός ότι το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα αναγνώρισης συντάξιμου χρόνου περιλαμβάνει, μεταξύ των καταστατικών μορφών διακοπής δραστηριότητας που παρέχουν δικαίωμα αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου, την άδεια μητρότητας, συνεπάγεται, λαμβανομένης υπόψη της ελάχιστης διάρκειας και του υποχρεωτικού χαρακτήρα της αδείας αυτής στο γαλλικό δίκαιο, ότι οι γυναίκες υπάλληλοι, που είναι ο βιολογικός γονέας του τέκνου τους, είναι σε θέση κατ' αρχήν να τύχουν του πλεονεκτήματος που συνιστά η εν λόγω αναγνώριση συντάξιμου χρόνου.
- 47 Αντιθέτως, όσον αφορά τους άνδρες υπαλλήλους, διάφοροι παράγοντες συμβάλλουν, εν προκειμένω, στη σημαντική μείωση του αριθμού εκείνων που θα μπορέσουν πράγματι να τύχουν του εν λόγω πλεονεκτήματος.
- 48 Ως εκ τούτου, παρατηρείται, πρώτον, ότι, αντίθετα απ' ό,τι συμβαίνει με την άδεια μητρότητας, οι περιπτώσεις αδείας ή αδείας άνευ αποδοχών που μπορούν να θεμελιώσουν δικαίωμα της εν λόγω αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου έχουν, για ένα υπάλληλο, προαιρετικό χαρακτήρα.
- 49 Δεύτερον, ιδίως από τις γραπτές παρατηρήσεις της Γαλλικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι καταστάσεις προβλεπόμενες από τον Κανονισμό Υπηρεσιακής Κατάστασης των υπαλλήλων, όπως είναι η γονική άδεια, η άδεια γονικής παρουσίας ή η άνευ αποδοχών άδεια συνοδεύονται τόσο από την απουσία αμοιβής όσο και από τη μη απόκτηση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, η άδεια γονικής παρουσίας και η άδεια άνευ αποδοχών συνοδεύονται, αντιστοίχως, από μείωση και από μη απόκτηση του δικαιώματος προαγωγής κατά κλιμάκιο.
- 50 Το γεγονός ότι ένα σύστημα αναγνώρισης συντάξιμου χρόνου, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης, μπορεί να εφαρμόζεται κυρίως στις γυναίκες υπαλλήλους έχει εξάλλου ρητώς διαπιστωθεί από το Conseil d'État με την απόφασή του της 29ης Δεκεμβρίου 2004, D'Amato κ.λπ. (αριθ. 265097), την οποία η Γαλλική Κυβέρνηση προσκόμισε προς στήριξη των παρατηρήσεών της. Σε παρόμοια διαπίστωση προέβη επίσης η Haute Autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité (Ανώτατη Αρχή κατά των διακρίσεων και υπέρ της ισότητας) με την απόφασή της υπ' αριθ. 2005-32, της 26ης Σεπτεμβρίου 2005, στην οποία αναφέρθηκε το ζεύγος Leone στις γραπτές του παρατηρήσεις.
- 51 Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων, η προϋπόθεση της δίμηνης διακοπής της επαγγελματικής δραστηριότητας από την οποία το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα εξαρτά, κατ' αρχήν, τη χορήγηση του ευεργετήματος, μολοντί είναι φαινομενικά ουδέτερη από απόψεως φύλου των οικείων υπαλλήλων, μπορεί, εν προκειμένω, να πληρούται από σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό ανδρών υπαλλήλων απ' ό,τι γυναικών υπαλλήλων, οπότε τίθεται σε μειονεκτική θέση, στην πραγματικότητα, πολύ μεγαλύτερος αριθμός εργαζομένων του ενός φύλου απ' ό,τι του άλλου φύλου.
- 52 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να εξετασθεί αν η διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των γυναικών και των ανδρών εργαζομένων που προκαλείται υπό την έννοια αυτή μπορεί, ενδεχομένως, να δικαιολογείται από αντικειμενικούς παράγοντες άσχετους προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου.

- 53 Συναφώς, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι αυτό συμβαίνει ειδικότερα όταν τα επιλεγέντα μέσα εξυπηρετούν θεμιτό σκοπό κοινωνικής πολιτικής, είναι κατάλληλα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με τη νομοθεσία αυτή σκοπού και είναι αναγκαία προς τούτο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις *Seymour-Smith* και *Perez*, EU:C:1999:60, σκέψη 69 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και *Brachner*, EU:C:2011:675, σκέψη 70 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 54 Επιπλέον, τα εν λόγω μέσα δεν μπορούν να θεωρούνται κατάλληλα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού παρά μόνον αν εξυπηρετούν πράγματι την επίτευξή του και η εφαρμογή τους γίνεται με συνέπεια και σύστημα (αποφάσεις *Hartlauer*, C-169/07, EU:C:2009:141, σκέψη 55· *Georgiev*, C-250/09 και C-268/09, EU:C:2010:699, σκέψη 56· *Fuchs* και *Köhler*, C-159/10 και C-160/10, EU:C:2011:508, σκέψη 85, καθώς και *Brachner*, EU:C:2011:675, σκέψη 71).
- 55 Στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος εναπόκειται πάντως, αφού αυτό έχει θεσπίσει τον κανόνα που προβάλλεται ότι εισάγει διακρίσεις, να αποδείξει ότι ο εν λόγω κανόνας εξυπηρετεί θεμιτό σκοπό της κοινωνικής πολιτικής του, ότι ο εν λόγω σκοπός είναι ξένος προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου και ότι ήταν εύλογη η εκτίμησή του ότι τα μέσα που επέλεξε είναι πρόσφορα για την υλοποίηση του σκοπού αυτού (απόφαση *Brachner*, EU:C:2011:675, σκέψη 74 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 56 Εξάλλου, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης ότι, μολονότι τελικά στο εθνικό δικαστήριο, που είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά και να ερμηνεύσει την εθνική νομοθεσία, εναπόκειται να κρίνει αν και σε ποιο βαθμό η επίμαχη νομοθετική διάταξη είναι δικαιολογημένη λόγω τέτοιων αντικειμενικών παραγόντων, το Δικαστήριο, καλούμενο, στο πλαίσιο της διαδικασίας έκδοσης προδικαστικής απόφασης, να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμες απαντήσεις, είναι αρμόδιο να παράσχει, με βάση τον φάκελο της υποθέσεως της κύριας δίκης και τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις που του έχουν υποβληθεί, τα στοιχεία που θα δώσουν στο εθνικό δικαστήριο τη δυνατότητα να εκδώσει την απόφασή του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Brachner*, EU:C:2011:675, σκέψη 72 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 57 Ως προς τον προσδιορισμό των σκοπών που επιδιώκει το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου, η Γαλλική Κυβέρνηση στην οποία απόκειται, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 55 της παρούσας αποφάσεως, να αποδείξει ότι το εν λόγω σύστημα εξυπηρετεί, ενδεχομένως, θεμιτό σκοπό και ότι ο εν λόγω σκοπός είναι ξένος προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου, ανέφερε στις παρατηρήσεις της ότι το οικείο ευεργέτημα έχει ως σκοπό την αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων στην επαγγελματική σταδιοδρομία, που απορρέουν από τη διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας λόγω της γεννήσεως, της υιοθεσίας ή της ανατροφής των τέκνων.
- 58 Υπό το πρίσμα αυτό, το ενδιαφέρον αντισταθμίσεως των μειονεκτημάτων που υπέστησαν κατά την εξέλιξη της σταδιοδρομίας τους όλοι οι εργαζόμενοι, τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες που τη διέκοψαν για ορισμένο χρονικό διάστημα για να αφοσιωθούν στα παιδιά τους, συνιστά, ασφαλώς, αυτό καθεαυτό, θεμιτό σκοπό κοινωνικής πολιτικής.
- 59 Πάντως, απλές γενικεύσεις δεν αρκούν για να αποδειχθεί ότι ο σκοπός εθνικού κανόνα, όπως ο επίμαχος στο πλαίσιο της κύριας δίκης, είναι ξένος προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου ούτε για να παράσχουν στοιχεία επιτρέποντα ευλόγως να κριθεί ότι τα επιλεγέντα μέσα ήταν πρόσφορα για την υλοποίηση του σκοπού αυτού (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, αποφάσεις *Seymour-Smith* και *Perez*, EU:C:1999:60, σκέψη 76, καθώς και *Νικολούδη*, C-196/02, EU:C:2005:141, σκέψη 52).
- 60 Εν προκειμένω, χρειάζεται μεγαλύτερη προσοχή ως προς την πραγματική τήρηση των διαφόρων απαιτήσεων που υπομνήσθηκαν στις σκέψεις 52 έως 55 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου ότι, όπως τονίστηκε στις σκέψεις 36 και 37 της ίδιας, το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης ευεργέτημα

θεσπίστηκε για να καταστεί το εθνικό δίκαιο σύμφωνο προς την αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών μετά τη διαπίστωση του Δικαστηρίου ότι το προηγούμενο εθνικό σύστημα κανόνων δεν ήταν σύμφωνο προς την αρχή αυτή.

- 61 Όμως, η Επιτροπή και το ζεύγος Leone υποστήριξαν μεταξύ άλλων, ως προς το ζήτημα αυτό, ότι η Γαλλική Δημοκρατία αντικατέστησε το προηγούμενο αυτό σύστημα κανόνων με νέο σύστημα κανόνων το οποίο, προβλέποντας μέτρα τα οποία ήταν φαινομενικά ουδέτερα έναντι του φύλου των προσώπων στα οποία τα εν λόγω μέτρα εφαρμόζονται, στην πραγματικότητα διατήρησε τους σκοπούς του εν λόγω προηγούμενου συστήματος κανόνων και διασφάλισε ένα *statu quo* και τη βιωσιμότητα των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων αυτού.
- 62 Κατά το ζεύγος Leone, το εφαρμοστέο νέο σύστημα κανόνων διατηρούσε, πράγματι, το ίδιο αντικείμενο και τον ίδιο σκοπό με το παλαιό, δηλαδή, κατ' ουσίαν, την αντιστάθμιση των επαγγελματικών μειονεκτημάτων που προκύπτουν από τον χρόνο που ο υπάλληλος διέθεσε για την ανατροφή των τέκνων κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του. Η Γαλλική Δημοκρατία κατέφυγε, επομένως, στο αντλούμενο από τη διακοπή της σταδιοδρομίας τεχνητό κριτήριο μόνο για να αποφύγει τις οικονομικές συνέπειες που μπορούν να προέλθουν από την ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και το εν λόγω κράτος μέλος δεν απέδειξε ότι οι υπό την έννοια αυτή εισαχθείσες τροποποιήσεις επιδιώκουν θεμιτό σκοπό ξένο προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου.
- 63 Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η διακοπή της σταδιοδρομίας με σκοπό την ανατροφή των τέκνων επιδρά άμεσα στο ύψος της συντάξεως του υπαλλήλου, είτε επειδή δεν λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό της οι χρονικές περίοδοι διακοπής είτε επειδή συνεπάγονται καθυστερημένη εξέλιξη της σταδιοδρομίας, και ότι το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης ευεργέτημα αποσκοπεί επομένως να αντισταθμιστεί οικονομικώς αυτή η επίδραση κατά την εκκαθάριση της εν λόγω συντάξεως.
- 64 Κατά πάγια νομολογία που αναφέρθηκε στη σκέψη 56 της παρούσας αποφάσεως, στο Δικαστήριο απόκειται, με βάση τη δικογραφία της κύριας δίκης και τις παρατηρήσεις που του υποβλήθηκαν, να παράσχει τα ακόλουθα στοιχεία που θα επιτρέψουν στο εθνικό δικαστήριο να εκδώσει την απόφασή του.
- 65 Πρώτον, όπως προκύπτει από τις παρατηρήσεις της Γαλλικής Κυβερνήσεως, οι άδειες μητρότητας και υιοθεσίας συνοδεύονται από τη διατήρηση της κτήσεως των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων προαγωγής, ενώ η γονική άδεια και η άδεια γονικής παρουσίας χαρακτηρίζονται, αντιστοίχως, από την πλήρη και τη μερική διατήρηση των δικαιωμάτων προαγωγής. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι εύλογη η ερώτηση κατά πόσον η χορήγηση του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης ευεργετήματος αποσκοπεί πραγματικά να αντισταθμίσει τη μη συνεκτίμηση για τον υπολογισμό της συντάξεως των εν λόγω περιόδων διακοπής ή των μειονεκτημάτων που έχουν σχέση με την επιβράδυνση της σταδιοδρομίας του υπαλλήλου, όπως υποστηρίζει η εν λόγω κυβέρνηση.
- 66 Το ίδιο ισχύει *a priori* και για το γεγονός ότι το εν λόγω ευεργέτημα καθορίζεται, ενιαίως, σ' ένα ολόκληρο έτος, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική διάρκεια της διακοπής.
- 67 Στο πλαίσιο αυτό, έχει σημασία να τονισθεί, επιπλέον, ότι το μέγεθος του εν λόγω ευεργετήματος παρέμεινε αμετάβλητο σε σχέση με εκείνο που χαρακτήριζε το προγενέστερο σύστημα αναγνωρίσεως συντάξιμου χρόνου, το οποίο κρίθηκε αντίθετο προς το άρθρο 141 ΕΚ κατόπιν της αποφάσεως Griesmar (EU:C:2001:648). Πάντως, όπως επισημάνθηκε με την απόφαση αυτή, στο πλαίσιο αυτού του συστήματος, το τότε ισχύον ευεργέτημα επεδίωκε διαφορετικό σκοπό, δηλαδή να αντισταθμίζονται τα μειονεκτήματα που υφίστανται οι γυναίκες στη σταδιοδρομία τους λόγω του γεγονότος ότι αφιερώνονται στην ανατροφή των τέκνων κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους.

- 68 Πάντως, μπορεί να παρατηρηθεί συναφώς ότι συνταξιοδοτικό ευεργέτημα ισοδύναμο με ένα έτος ανά τέκνο που μεγαλώνει μέσα στην οικογένεια νοείται μεν, χωρίς αμφιβολία, υπό το πρίσμα του τελευταίου αυτού στόχου, όμως η διατήρηση αμετάβλητου του μεγέθους αυτού του πλεονεκτήματος στο πλαίσιο του επίμαχου συστήματος κανόνων δεν νοείται, αντιθέτως, και υπό την έννοια που μόλις επισημάνθηκε, χωρίς τη δημιουργία ερωτηματικών όσον αφορά την ικανότητά του να επιδιώξει τον σκοπό που αναφέρεται στη σκέψη 57 της παρούσας αποφάσεως.
- 69 Δεύτερον, όσον αφορά την απαίτηση, που αναφέρεται στη σκέψη 54 της αποφάσεως αυτής, σχετικά με τη συνεπή και συστηματική πραγματοποίηση του τελευταίου αυτού σκοπού, πρέπει να παρατηρηθούν τα εξής.
- 70 Αφενός, όπως προκύπτει από το άρθρο 15, παράγραφος 3, του διατάγματος 2003-1306, το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης ευεργέτημα αποκτάται επίσης από τις γυναίκες υπαλλήλους που έχουν γεννήσει κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004 και πριν από την πρόσληψή τους στο Δημόσιο, εφόσον η πρόσληψη αυτή επήλθε εντός προθεσμίας δύο ετών μετά τη λήψη του αναγκαίου για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό διπλώματος, χωρίς να μπορεί να τους αντιταχθεί όρος διακοπής δραστηριότητας.
- 71 Όμως, στο μέτρο που η εισαχθείσα υπό την έννοια αυτή εξαίρεση συνεπάγεται τη χορήγηση ευεργετήματος σε υπάλληλο που δεν έχει διακόψει τη σταδιοδρομία του, και δεν έχει, επομένως, μπορέσει να υποστεί τα μειονεκτήματα τα οποία το ευεργέτημα αυτό αναμένεται να διορθώσει, αυτή η διάταξη φαίνεται, *a priori*, ότι μπορεί να θίγει την απαίτηση για συνεπή και συστηματική εφαρμογή που αναφέρθηκε πιο πάνω.
- 72 Αφετέρου, δυνάμει του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης συστήματος αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου, εφόσον υφίστανται ορισμένα τέκνα, όπως αυτά του συζύγου, αυτά των οποίων η γονική μέριμνα μεταβιβάστηκε στον δικαιούχο της συντάξεως ή τον σύζυγό του, αυτά που έχουν τεθεί υπό την επιτροπεία του δικαιούχου της συντάξεως ή του συζύγου του όταν η επιτροπεία συνοδεύεται από την πραγματική και μόνιμη επιμέλεια του τέκνου ή αυτά που έχει αναδεχθεί ο δικαιούχος της συντάξεως ή ο σύζυγός του, η χορήγηση του οικείου ευεργετήματος δεν εξαρτάται μόνον από τη δίμηνη διακοπή επαγγελματικής δραστηριότητας αλλά επίσης από την προϋπόθεση ότι τα εν λόγω τέκνα ανατράφηκαν για εννέα τουλάχιστον έτη.
- 73 Αυτή, όμως, η πρόσθετη προϋπόθεση δεν φαίνεται, *a priori*, να ευθυγραμμίζεται περισσότερο με τον σκοπό που η Γαλλική Κυβέρνηση προέβαλε εν προκειμένω.
- 74 Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, εν προκειμένω και υπό την έννοια που υπομνήσθηκε προηγουμένως, η θέσπιση του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης συστήματος αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου αποτελεί τη συνέπεια της ανάγκης να διορθωθεί ο μη σύμφωνος προς την αρχή της ισότητας των αμοιβών χαρακτήρας του προηγουμένως ισχύοντος συστήματος αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου, που απορρέει από την απόφαση Griesmar (EU:C:2001:648).
- 75 Δεδομένου ότι προοριζόταν να εφαρμοσθεί στις εκκαθαρίσεις συντάξεων από τις 28 Μαΐου 2003 και εφεξής και λαμβανομένων υπόψη των τέκνων που γεννήθηκαν, υιοθετήθηκαν ή τα αναδέχθηκαν πριν από την 1η Ιανουαρίου 2004, το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου είχε, υπό την έννοια αυτή, ως αντικείμενο να ρυθμίσει την τύχη ευεργετημάτων των οποίων η εκκαθάριση υπαγόταν μέχρι τότε στο προηγούμενο αυτό σύστημα.
- 76 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι το εν λόγω προγενέστερο σύστημα παραβίαζε την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, καθόσον απέκλειε την εφαρμογή του ευεργετήματος στους άνδρες υπαλλήλους οι οποίοι ήσαν σε θέση να αποδείξουν ότι ασχολήθηκαν με την ανατροφή των τέκνων τους (απόφαση Griesmar, EU:C:2001:648, point 67).

- 77 Συναφώς, έχει σημασία να τονισθεί ότι, μολονότι οι τρόποι χορηγήσεως του ευεργετήματος, τους οποίους προβλέπει το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα, εφαρμόζονται μόνο στις συντάξεις που, ως επί το πλείστον, αποτελούν αντικείμενο εκκαθαρίσεως μετά την έναρξη ισχύος του συστήματος αυτού, εντούτοις το τελευταίο μπορεί να είχε ως αποτέλεσμα την αφαίρεση, για το μέλλον, από ορισμένους άνδρες υπαλλήλους, του δικαιώματος που αυτοί αντλούσαν από το άμεσο αποτέλεσμα του άρθρου 141 ΕΚ. Πάντως, πρέπει να υπομνηστεί ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν απαγορεύει μεν σε κράτος μέλος να ενεργεί κατ' αυτόν τον τρόπο, υπό την προϋπόθεση όμως, μεταξύ άλλων, ότι τα μέτρα που λαμβάνει συναφώς τηρούν την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Roks κ.λπ., C-343/92, EU:C:1994:71, σκέψεις 29 και 30).
- 78 Εντούτοις, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 65 έως 73 της παρούσας αποφάσεως, αυτό δεν φαίνεται να συμβαίνει στην περίπτωση του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης συστήματος αναγνωρίσεως συντάξιμου χρόνου, υπό την επιφύλαξη πάντως των τελικών εκτιμήσεων που απόκεινται συναφώς στα εθνικά δικαστήρια.
- 79 Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι το άρθρο 141 ΕΚ έχει την έννοια ότι σύστημα αναγνωρίσεως συντάξιμου χρόνου, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης, εισάγει έμμεση διάκριση ως προς την αμοιβή μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων, αντίθετη προς το εν λόγω άρθρο, εκτός αν μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω αντικειμενικών παραγόντων ξένων προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου, όπως είναι ένας θεμιτός σκοπός κοινωνικής πολιτικής, και είναι κατάλληλο να διασφαλίσει την επίτευξη του προβαλλομένου σκοπού και αναγκαίο προς τούτο, πράγμα το οποίο απαιτεί να εξυπηρετεί όντως την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να εφαρμόζεται κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό προς την κατεύθυνση αυτή.
- Επί του πρώτου ερωτήματος
- 80 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 141 ΕΚ έχει την έννοια ότι διατάξεις περί πρόωρης συνταξιοδοτήσεως με άμεση καταβολή της συντάξεως, όπως οι επίμαχες στο πλαίσιο της κύριας δίκης, εισάγουν έμμεση διάκριση σε θέματα αμοιβής μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων, αντίθετη προς το εν λόγω άρθρο.
- 81 Προκαταρκτικώς, έχει σημασία να τονισθεί ότι τα άρθρα L. 24 και R. 37 του κώδικα συντάξεων, που αφορούν την πρόωρη αποχώρηση από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως, θεσπίσθηκαν, όπως αυτά που διέπουν το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα αναγνωρίσεως συντάξιμου χρόνου, για να ληφθούν υπόψη τα διδάγματα που απορρέουν από την απόφαση Griesmar (EU:C:2001:648).
- 82 Τα εν λόγω άρθρα εξαρτούν το δικαίωμα υπαλλήλου, γονέα τριών τέκνων ή ενός τέκνου ηλικίας άνω του ενός έτους και με βαθμό αναπηρίας 80 % ή περισσότερο, να του χορηγηθεί αυτή η πρόωρη συνταξιοδότηση από την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος μπορεί να δικαιολογήσει, για κάθε τέκνο, διακοπή δραστηριότητας διάρκειας τουλάχιστον δύο συνεχών μηνών, επελθούσα στο πλαίσιο αδείας μητρότητας, αδείας πατρότητας, αδείας υιοθεσίας, γονικής αδείας ή αδείας γονικής παρουσίας ή θέσεως σε διαθεσιμότητα για την ανατροφή τέκνου ηλικίας κάτω των οκτώ ετών. Σε περίπτωση ταυτόχρονης γεννήσεως ή υιοθεσίας πλειόνων τέκνων, η διακοπή της δραστηριότητας που λαμβάνεται υπόψη για όλα τα ενδιαφερόμενα τέκνα επίσης ανέρχεται στους δύο μήνες.
- 83 Όσον αφορά τα βιολογικά ή υιοθετημένα τέκνα, η εν λόγω διακοπή πρέπει να πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταξύ της πρώτης ημέρας της τετάρτης εβδομάδας πριν από τη γέννηση ή την υιοθεσία και της τελευταίας ημέρας της δεκάτης έκτης εβδομάδας μετά τη γέννηση ή την υιοθεσία.

- 84 Για τα παιδιά των οποίων αναλαμβάνεται η φροντίδα, οι προαναφερθείσες διατάξεις προβλέπουν ότι αυτά πρέπει να έχουν ανατραφεί τουλάχιστον για διάστημα εννέα ετών από τον ενδιαφερόμενο υπάλληλο και ότι η διακοπή δραστηριότητας πρέπει να επήλθε είτε πριν από τα δέκατα έκτα γενέθλια είτε πριν από την ηλικία κατά την οποία η φροντίδα τους έπαυσε.
- 85 Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει επίσης ότι με τη διακοπή δραστηριότητας εξομοιώνονται οι χρονικές περίοδοι κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος δεν υπείχε υποχρέωση καταβολής ασφαλιστικών εισφορών και κατά τις οποίες αυτός δεν ασκούσε καμία επαγγελματική δραστηριότητα.
- 86 Πάντως, για λόγους *mutatis mutandis* πανομοιότυπους με αυτούς που εκτίθενται στις σκέψεις 43 έως 49 της παρούσας αποφάσεως, επιβάλλεται η διαπίστωση, καταρχάς, ότι, παρ' όλον ότι αυτές οι διατάξεις είναι φαινομενικά ουδέτερες όσον αφορά το φύλο των οικείων υπαλλήλων, οι όροι από τους οποίους αυτές εξαρτούν υπ' αυτήν την έννοια τη χορήγηση του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης πλεονεκτήματος μπορούν εν προκειμένω να έχουν ως αποτέλεσμα ότι πολύ μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών απ' ό,τι ανδρών επωφελούνται από αυτό.
- 87 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει, στη συνέχεια, να εξετασθεί, σύμφωνα με τις νομολογιακές αρχές που εκτέθηκαν στις σκέψεις 52 έως 55 της παρούσας αποφάσεως, αν η προκαλούμενη κατ' αυτόν τον τρόπον διαφορετική μεταχείριση μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων μπορεί, εντούτοις, να δικαιολογηθεί λόγω αντικειμενικών παραγόντων ξένων προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου.
- 88 Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστήριξε συναφώς με τις προτάσεις της ότι οι οικείες εθνικές διατάξεις επιδιώκουν ταυτόσημο σκοπό με εκείνον του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης ευεργετήματος, ήτοι την αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων της σταδιοδρομίας που οφείλονται στη διακοπή της επαγγελματικής δραστηριότητας λόγω της γεννήσεως, της υιοθεσίας ή της ανατροφής των τέκνων.
- 89 Όπως υπενθυμίζεται στη σκέψη 56 της παρούσας αποφάσεως, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται, τελικά, να εξετάσει, έχοντας υπόψη όλα τα λυσιτελή στοιχεία, αν, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα πρόωρης αποχωρήσεως από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως, ως μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού, μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη αυτού του σκοπού και αν χρησιμεύει πράγματι προς τούτο, καθώς και αν εφαρμόζεται κατά τρόπον συνεπή και συστηματικό υπό το πρίσμα του σκοπού αυτού. Το Δικαστήριο πάντως είναι αρμόδιο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο τα στοιχεία που θα του δώσουν τη δυνατότητα να εκδώσει την απόφασή του.
- 90 Πάντως, όσον αφορά, ειδικότερα, το πραγματικό ενδιαφέρον για την επίτευξη του προβαλλόμενου εν προκειμένω σκοπού και την απαίτηση συνεπούς και συστηματικού τρόπου εφαρμογής προς την κατεύθυνση αυτή, επισημαίνεται, πρώτον, ότι, *a priori*, η αποδοχή της πρόωρης αποχωρήσεως των υπαλλήλων από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως δεν φαίνεται να μπορεί να αντισταθμίσει μειονεκτήματα της σταδιοδρομίας που οφείλονται σε τριπλή δίμηνη διακοπή επαγγελματικής δραστηριότητας λόγω της γεννήσεως, της υιοθεσίας ή της ανατροφής των τέκνων ή μιας μόνον δίμηνης διακοπής της σταδιοδρομίας λόγω της γεννήσεως ή της αναδοχής τέκνου με βαθμό αναπηρίας άνω του 80 %. Η Γαλλική Κυβέρνηση επίσης δεν κατέδειξε πώς το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αντισταθμίσει τα εν λόγω μειονεκτήματα της σταδιοδρομίας.
- 91 Κατόπιν, πρέπει να τονιστεί ότι διάφορα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης πλεονέκτημα δεν φαίνεται, *a priori*, να μπορούν να δικαιολογηθούν κατά τρόπο συνεπή με κριτήριο τον σκοπό αντισταθμίσεως των εν λόγω μειονεκτημάτων, που προβάλλεται, υπό την έννοια αυτή.
- 92 Τούτο ισχύει, πρώτον, και υπό την έννοια που έχει ήδη επισημανθεί στις σκέψεις 72 και 73 της παρούσας αποφάσεως όσον αφορά το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης ευεργέτημα, για την περίπτωση κατά την οποία, υπαρχόντων ορισμένων τέκνων, το ευεργέτημα της πρόωρης

αποχωρήσεως από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως δεν εξαρτάται μόνον από δίμηνη διακοπή επαγγελματικής δραστηριότητας αλλά επίσης από την πρόσθετη προϋπόθεση ότι τα εν λόγω τέκνα ανατράφηκαν τουλάχιστον επί εννέα έτη από τον συγκεκριμένο υπάλληλο.

- 93 Το ίδιο ισχύει επίσης, δεύτερον, για την περίπτωση που το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης πλεονέκτημα χορηγείται στους υπαλλήλους ανεξαρτήτως του αν έχουν διακόψει τη σταδιοδρομία τους λόγω τριών διμήνων περιόδων για τρία διαφορετικά τέκνα ή λόγω μίας μόνο δίμηνης περιόδου για τέκνο με βαθμό αναπηρίας 80 % ή περισσότερο. Πράγματι, δεν φαίνεται *a priori* ότι τα μειονεκτήματα σταδιοδρομίας, που θεωρείται ότι απορρέουν από διακοπή της σταδιοδρομίας διάρκειας δύο μηνών και των οποίων την αντιστάθμιση το εν λόγω πλεονέκτημα φέρεται να επιδιώκει, είναι διαφορετικά, ανάλογα με το αν το γεννημένο ή υιοθετημένο τέκνο παρουσιάζει ή όχι αναπηρία.
- 94 Το ίδιο ισχύει, τρίτον, για την περίπτωση κατά την οποία εκτιμάται ότι από τις επίμαχες στο πλαίσιο της κύριας δίκης διατάξεις προκύπτει ότι, σε περίπτωση ταυτόχρονης γεννήσεως ή υιοθεσίας πλειόνων τέκνων, η ως εκ τούτου προκύπτουσα ενιαία περίοδος των δύο μηνών διακοπής της σταδιοδρομίας υπολογίζεται τόσες φορές όσες και τα συγκεκριμένα τέκνα. Όμως, δεν φαίνεται, *a priori*, τα μειονεκτήματα της σταδιοδρομίας, που θεωρείται ότι απορρέουν από διακοπή της σταδιοδρομίας διάρκειας δύο μηνών και τα οποία αποσκοπεί να αντισταθμίσει το εν λόγω πλεονέκτημα, να είναι διαφορετικά, ανάλογα με το αν η διακοπή αυτή πραγματοποιήθηκε λόγω μίας ή πολλαπλών γεννήσεων ή υιοθεσιών.
- 95 Τέταρτον, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν, σύμφωνα με το ακριβές τους περιεχόμενο, οι διατάξεις των άρθρων L. 24, I, 3^ο και R. 37, III, του κώδικα συντάξεων, που προβλέπουν ότι το ευεργέτημα του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης πλεονεκτήματος χορηγείται λαμβανομένων υπόψη των περιόδων κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος δεν ασκούσε καμία επαγγελματική δραστηριότητα, μπορούν ενδεχομένως επίσης να θίγουν την απαίτηση περί συνεπούς εφαρμογής υπό την αναφερθείσα έννοια.
- 96 Πρέπει να προστεθεί ότι, κατά την εξέταση στην οποία καλείται επομένως να προβεί για να βεβαιωθεί ότι το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα χρησιμεύει πράγματι για την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού και ότι εφαρμόζεται κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό υπό το πρίσμα αυτού του σκοπού, το αιτούν δικαστήριο μπορεί επίσης να λάβει υπόψη ενδεχόμενες σχέσεις μεταξύ του επίμαχου στο πλαίσιο της κύριας δίκης συστήματος πρόωρης αποχωρήσεως από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως και του προγενέστερου εθνικού συστήματος κανόνων, το οποίο διαδέχθηκε και περί του οποίου το Δικαστήριο δεν διαθέτει επαρκείς πληροφορίες. Ως προς το ζήτημα αυτό, το εν λόγω εθνικό δικαστήριο μπορεί, ειδικότερα, να διαπιστώσει κατά πόσον αυτές οι σχέσεις θα μπορούσαν, όπως παρατηρήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας αποφάσεως σχετικά με το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου, να επηρεάσουν την εξέταση αυτή.
- 97 Στην υπό κρίση υπόθεση, και λαμβάνοντας υπόψη την υπόμνηση στη σκέψη 81 της παρούσας αποφάσεως, επισημαίνεται, τέλος, ότι οι εκτιμήσεις που διατυπώθηκαν σχετικά με το εν λόγω σύστημα αναγνώρισεως συντάξιμου χρόνου στις σκέψεις 74 έως 78 της παρούσας αποφάσεως μπορούν επίσης, ενδεχομένως, να εφαρμόζονται, *mutatis mutandis*, όσον αφορά το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης σύστημα πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, με άμεση καταβολή της συντάξεως.
- 98 Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι το άρθρο 141 ΕΚ έχει την έννοια ότι σύστημα πρόωρης αποχωρήσεως από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης, εισάγει έμμεση διάκριση ως προς τις αμοιβές μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων, αντίθετη προς το εν λόγω άρθρο, εκτός αν μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω αντικειμενικών παραγόντων ξένων προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου, όπως είναι ένας θεμιτός σκοπός κοινωνικής πολιτικής, και είναι κατάλληλο να

διασφαλίσει την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού και αναγκαίο προς τούτο, πράγμα το οποίο απαιτεί να εξυπηρετεί όντως την επίτευξη του τελευταίου και να τίθεται σε εφαρμογή κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό προς την κατεύθυνση αυτή.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 99 Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν οι έμμεσες διακρίσεις που ενδεχομένως θα αναγνωρισθούν στο πλαίσιο της εξετάσεως του πρώτου και δεύτερου ερωτήματος μπορούν να δικαιολογηθούν δυνάμει του άρθρου 141, παράγραφος 4, ΕΚ.
- 100 Η τελευταία αυτή διάταξη προβλέπει ότι προκειμένου να εξασφαλιστεί εμπράκτως η πλήρης ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην εργασία, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν μέτρα που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα, τα οποία διευκολύνουν το λιγότερο εκπροσωπούμενο φύλο να συνεχίσει μια επαγγελματική δραστηριότητα ή προλαμβάνουν ή αντισταθμίζουν τα μειονεκτήματα στην επαγγελματική σταδιοδρομία.
- 101 Εν προκειμένω, αρκεί να υπομνηστεί συναφώς ότι το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι ένα μέτρο όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης ευεργέτημα δεν συνιστά μέτρο το οποίο αφορά αυτή η διάταξη της Συνθήκης ΕΚ, εφόσον χορηγεί στους υπαλλήλους μόνον επίδομα αρχαιότητας κατά τον χρόνο της αποχωρήσεώς τους, χωρίς να αποκαθιστά τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν κατά την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, και δεν φαίνεται ότι μπορεί να αντισταθμίσει τα μειονεκτήματα στα οποία εκτίθεται η σταδιοδρομία των εν λόγω εργαζομένων βοηθώντας αυτούς στην εν λόγω σταδιοδρομία και να εξασφαλίζει επομένως εμπράκτως πλήρη ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην επαγγελματική ζωή (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Griesmar, EU:C:2001:648, σκέψεις 63 έως 65· βλ., επίσης, αποφάσεις Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-46/07, EU:C:2008:618, σκέψεις 57 και 58, καθώς και Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-559/07, EU:C:2009:198, σκέψεις 66 έως 68).
- 102 Το ίδιο ισχύει για ένα μέτρο όπως η πρόωρη αποχώρηση από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως, δεδομένου ότι το μέτρο αυτό, το οποίο περιορίζεται στη διευκόλυνση πρόωρου τερματισμού της επαγγελματικής σταδιοδρομίας, επίσης δεν μπορεί να αποκαθιστά τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι υπάλληλοι κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας βοηθώντας αυτούς στην εν λόγω σταδιοδρομία ούτε να διασφαλίζει επομένως, εμπράκτως, πλήρη ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην επαγγελματική ζωή.
- 103 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι το άρθρο 141, παράγραφος 4, ΕΚ έχει την έννοια ότι δεν εμπίπτουν στα μέτρα που αφορά αυτή η διάταξη εθνικά μέτρα, όπως τα επίμαχα στο πλαίσιο της κύριας δίκης, που επιτρέπουν μόνο στους ενδιαφερομένους εργαζομένους να τύχουν πρόωρης συνταξιοδοτήσεως με άμεση καταβολή της συντάξεως και τους χορηγούν επίδομα αρχαιότητος κατά τον χρόνο της συνταξιοδοτήσεώς τους, χωρίς να αποκαθιστούν τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 104 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 141 ΕΚ έχει την έννοια ότι σύστημα αναγνωρίσεως συντάξιμου χρόνου, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης, εισάγει έμμεση διάκριση ως προς την αμοιβή μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων, αντίθετη προς το εν λόγω άρθρο, εκτός αν μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω αντικειμενικών παραγόντων ξένων προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου, όπως είναι ένας θεμιτός σκοπός κοινωνικής πολιτικής, και είναι κατάλληλο να διασφαλίσει την επίτευξη του προβαλλομένου σκοπού και αναγκαίο προς τούτο, πράγμα το οποίο απαιτεί να εξυπηρετεί όντως την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να εφαρμόζεται κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό προς την κατεύθυνση αυτή.
- 2) Το άρθρο 141 ΕΚ έχει την έννοια ότι σύστημα πρόωρης αποχωρήσεως από την ενεργό υπηρεσία με άμεση καταβολή της συντάξεως, όπως το επίμαχο στο πλαίσιο της κύριας δίκης, εισάγει έμμεση διάκριση ως προς τις αμοιβές μεταξύ γυναικών και ανδρών εργαζομένων, αντίθετη προς το εν λόγω άρθρο, εκτός αν μπορεί να δικαιολογηθεί λόγω αντικειμενικών παραγόντων ξένων προς οποιαδήποτε διάκριση λόγω φύλου, όπως είναι ένας θεμιτός σκοπός κοινωνικής πολιτικής, και είναι κατάλληλο να διασφαλίσει την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού και αναγκαίο προς τούτο, πράγμα το οποίο απαιτεί να εξυπηρετεί όντως την επίτευξη του τελευταίου και να τίθεται σε εφαρμογή κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό προς την κατεύθυνση αυτή.
- 3) Το άρθρο 141, παράγραφος 4, ΕΚ έχει την έννοια ότι δεν εμπίπτουν στα μέτρα που αφορά αυτή η διάταξη εθνικά μέτρα, όπως τα επίμαχα στο πλαίσιο της κύριας δίκης, που επιτρέπουν μόνο στους ενδιαφερομένους εργαζομένους να τύχουν πρόωρης συνταξιοδοτήσεως με άμεση καταβολή της συντάξεως και τους χορηγούν επίδομα αρχαιότητας κατά τον χρόνο της συνταξιοδοτήσεώς τους, χωρίς να αποκαθιστούν τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

(υπογραφές)